

Martti Autti

Totto XIII (1981: 78–83)

Kahdeksan kuvaa.

Kotiseutuyhdistys Rovaniemen Totto ry:n julkaisuja.

Julkaisussa kuvaajaa ei mainita. Nyt selvitystyössä ilmeni, että kuvat on ottanut Väinö Ylikunnari.

Teksi julkaistaan kotisivuille Martti Autti perheen luvalla (15.8.2022)

Ko met aloma kalanpaisthon vuona 1958 Pöykköläsä

Oikiastahn soli että kevättalavela muutamasa Toton kokouksesä suunnitelthin Marjetan juhulan ohjelmaa. Samala kattelthin Kunnarin Väinön ja taisi sielä olla muittenki tuomia kuvia, jotka olit vanahoja. Väinöki oli pikkupoika siinä Ylikylän rannasa otetusa kuvasa. Väkiä siinä oli aika laila ja komia lohi oli seiphäsä suun kautta sishän pukattuna. (Kuva: Lapin maakunta-arkisto. Iikka Paalvalniemi 1911.)

Ko mie vielä muistin oman isän paistomallia, tuli mielhen eppäily, että onkhan se kala tuosa paistunu ja vielä kysnä* syötykki. Semmonen kymmentä kilua painava lohi on kuusi tuumaa taikka runshan korttelin paksunen keskikohalta.

No niin, johtokunta jo siinä päätti, että jos löytys paistomiehiä ja net saatashin lupeishin paistamhan, niin yheksi ohjelmanumeroksi otethin lohenpaisto.

Tuli sitte kesä ja Marjetan juhulan aamu. Korkalon Ottu vähän yli seittemän ja sano että lähethän Martti nyt Pöykkölhän, Sielä on jo lohet valamhina kellarisa. Mullehan ei tarvinnu kahesti sanua. Olin valamis ko lukkari sothan. Mie ku olen muutenkin äkkilähtönen.

Nippusin pyörän renkhun kirvhen, sahan, vasaran, hohtimet, naulapussin ja tietenki pikkunauloja. Ja niin met lähimä. Perilä met menimä Otun kansa liiterhin kattomhan, onko paistopuita. Se oli meän mielestä tärkeä heti alakhun. Valakkasima sielä parhaimmuksia kojuhhalakoja**.

Ei aikaakhan, ko kartanola alako kuulu puhetta, Liiterin ovi aukes ja aukhon ilmestyit Narkauksen Aapo ja Vanhapaaniemen Matti. Huomenta, jaa pojat on puuhommisa.

Ottu vastas huomenhen ja sanoi että kattelhan nuita puita, jos sitä kallaa paistethan.

Niinpä niin, sano Aapo, mutta millä vehkheilä. Siihen tulit Petäjäisenkin miehet liiterin päähän ja mekki siitä siiryimä kuulosile, mitä sanovat oikiat Muurolan lohimiehet.

Siinä met päinyhthen seisoima ja puhuima entisistä ajan apajahommista, Petäjäisen miehet olit pyhävaatheisa, eikä mithän työkaluja, ei ees puukkua kelhän. Kävit vain kaloja kattomasa ja yksi sano. ”Olis iso kattila, sais hyvän keiton.”

Silloin mie sanomhan Otule, että tulesta tänne. Kävelin sinne puovin taka, jossa meilä olit pyörät. Ottu tuli perästä. Kysy, mitäs sie meinaat? Sanoin, ettei nuista miehistä tule kalanpaistajia. Samala mie otin krenkusta kaluhivakan.

Lähemästä käymhän tuola haasa. Sielä on sieviä kojuja, tehän varthat. Eihän ole ennää aikaakhan hukata. Ei ole ja met menimä hakhan. Sielä oli aisakojun kokosia siroja vesakoivuja. Veistin tyvestä pitemmän lastun, ei ollu kiero. Kaajoin sen ja sahasin tyvestä kirvesvarren pitusen palasen.

Sanoin kaverille, että otasta sie tämä. Katto se vähän, että mithän se meinaa. Siinä oli lähelä iso kanto. Mie nostin riu'un keskisthän kannole, panin kirvhen aivan suorhan aivan suorhan riu'un pääle ja sanon, annapa kunnan laaki tuohon hamarale. Ottu ku kaihautti, meni terä kerrala läpi ja tarttu kanthon kiini. Mie väänsin tyvestä ja Ottu latvasta halakein alako mennä ethenpäin. Jo sano kaveri, että hyvä tästä tullee. Met vääntelimä vessaa halaki puolentoista metrin verran, panima rakhon kartun.

Sitte katkoima latvapäästä kaksi parikymmenen sentin pätkää. Panin riu'un maahan tukin toisen kengännokan halakeimhen ja nostin käsin ylemästä puoliskosta ja sehän nousi nätisti. Ottu pani ne kapulat pysthyn välhin ja sillon oli paistovarthan muoto valamis.

Kuoret lähit mukavasti vuolemala. Tihikosta otima pieniä vesoja. Ne naulathin vuolthuin kolhoin naulala ja niin oli varras valamis.

Met teimä toisenki varthan. Otima sithejä tihikosta melkosen kieston ja lähimä sitte kantamhan. Ottu eelä, mie peräsä. Ottu kanto varthaita olala, mulla oli kaluhivakka ja sithet.

Ko met pääsimä näkösilte, Paaniemen Matti näki varthat ja sano: ”Ka sillä laila. Mie ajattelinki, että mihinkä ne pojat katosit.” Mattia ei tarvinnu kalanperkaukshen käskiä, kyllä se sen osas. Aapo oli kaverina. Joku siinä sano että ku katiskverkkua jo hyvin pysysit kalat. En mie malttanu olla sanomatta, että ei ollu vanhoila miehilä katiskaverkkua, liekkö niistä tienykhän. Vittoila ne panhan ja pyssyy kans.

Mutta eihän se paistohomman aivan kommelluksitta menny. Matti piti varrasta sopivasti loitola ensialakhun. Mutta juuri siinä sivusta kattoisa tuli mielhen, äijin huuto, että varrasta ettet päästä kiehumhan. Aapola kävi niin, että kala rupes kiehumhan. Se alako löysätä sijekalavoista ja humpsista, koko toinen kylijys hurahhti palavain puitten pääle. Mulla pääsi oh hele...

Onneksi meilä oli nykyi vielä käytösä olevia levveitä lautoja käsittelhyn. Mie sieppasin kinthat maasta ja vierhäytin Otun pitelemäle lauale kalapalaset . Ei siinä palijo hukhan menny, joku muru vain.

Aapo oli sattuman jäläkhin vähän pahan näkönen. Mutta eihän se auta jäähä suremhan, sillä ihmisellä sattuu. Ei kivilä eikä kannoila. Lauvan päälä me Otun kans sivu vinottain se tipahtanhen kylijyksen paistoima. Samala laila syöthin ko varthasa pysicsynekki.

Met olema parinakymmenenä vuona paistanhe lohta melkhein joka Marjetan juhulan aikana.

Olema met muutamisa muisaki tilanteheisa paistanhe kallaa. Sillonkin ku Rovaniemestä tuli kaupunki met paistoima uuden vuojen aattona 1960 melkhein satataviistoista kilua lohta.

Olema met kerran Otun kansa paistanhe lohta kesälä Linnanmäelä*** sielä huvipuiston kuphesa. Salosen Seppo se meät sinne värväsi. Puhelimesa oli heleppo luvata. muttei kestäny montakhan minuuttia ko olis haluttanu perua koko juttu.

Meilä oli lohta seittemäsä varthasa ja hyväla mallila paisto menosa, ko sieltä ylähäältä tuli Linnanmäen johtajatar kaverinhan Jussi Suomalainen. ”Onpa helekkari runollisen näköstä. Onko se teilä sielä aina tämmöstä!” Mie kavahtin seisomhan ja sanon, että eihän tämä nyt niin erhäistä. Tämmöstä se vain on.

Mutta Suomalaishen tuli elua, juosten tuli ja sano, tästä otethan kuva. Nuita Pohjalaisnäytelmiä on nähtävänä joka vuosi, mutta tämmöstä perin harvoin. Tästä met otama kuvan, joko ne kalat on valmhit. Oottasitta sen verran, että pojat ehtii kameroihin tänne.

Tulithan ne miehet konheinhen ja johtoinhen. Sanothan sen tulhen illala telkkarisa, mutta met emmä Otun kansa sitä nähänhet. ko meilä tuli jo kiire kothin ja lähimä junala takasin Rovaniemele.

Akaeemikko Kustaa Vilkuna innokkaasti kehotti meitä jatkamhan tätä paistohommaa, ko se senthän on harvinainn eikäs sitä Suomesa muuala tehä.

Saapi sitten nähä, mitenkä meilä ethenpäin kalan paiston kansa tullee käymhän. pakkaa kalan hinta nousemhan vuosi vujelta eikä eikä istutuskaloista tunnu toivheita olevan.

*kypsänä

**Peräpohjalaismurteen lounaisosan asu *koivu*-sanasta. *Pakkanen se om pannut tuon kojun niin keltaseksi*. Rovaniemi. Suomen murteiden sanakirja. Sama on myös paikannimessä *Kojusaari/Koivusaari*.

***Linnanmäellä paistamassa on käyty 1963. Yksi varras on säilytetty. [Linkki näyttelykuvaan.](#)